

інопланетяни разом із своїм НЛО – “летючим чайником”, а разом із тим звірята розповідають і про телепатичний зв’язок, і про екстрасенсів, про Чумака і Кашпировського, про замітки в “Лісовій газеті”, про радіо і телевізор; діти граються у піжмурки, у квача і в гилки, а Дракон Вулканович цікаво розповідає про підземні справи: про запаси корисних копалин, про артезіанську воду, про підземні печери, про сталактити і сталагміти.

Для дітей письменник подає цікаві сентенції, які не тільки виправдані жанром, але й цілком доречні в канві розповіді: “Яке ж може бути навчання, коли директор ...спить” [3, 6]; “Хлопці, як правило, бояться бути схожими на дівчаток; взагалі весь вовчо-собачий рід здавна чогось котячого роду не полюбляє” [3, 8]; “Хто довше живе, той більше знає” [3, 16]; “Між вовками й собаками, як відомо, давно ніжності немає” [3, 36]; “Зараз царів нема: демократія...” [3, 57]; “Батьки, як правило, не виконують своїх погроз, а то б усі діти ходили без вух” [3, 92]; “От як скромний, хороший хлопець, то так і знай – лев! А як базікало, хвалько, торохтій – то обов’язково або вовк, або лисиця” [3, 63]; “Шакал – це шакал. Геройства в ньому небагато” [3, 102] тощо.

У “Дивовижних пригодах в лісовій школі” комічне – мистецький засіб оформлення матеріалу. Слова-розповіді і малюнки зливаються, виконуючи обопільні функції.

На сміх і гру в дитячій літературі, на превеликий жаль, до цього часу великий дефіцит. Адже почуття гумору – це внутрішня свобода, це власна гідність, почуття міри, необхідне у всіх життєвих обставинах. Про всі ці почуття пам’ятають “Дивовижні пригоди в лісовій школі” Всеволода Нестайка і Валерія Харченка.

Література

1. Гарачковська О.О. Жанрова типологія української літературної казки 70–90-х років ХХ ст. / О.О. Гарачковська // Вісник Київського славистичного університету. – 2007. – Вип. 34. – С. 151–156.
2. Кудрявцева Л. Смешная книга / Лидия Кудрявцева // Детская литература. – 1997. – № 4. – С. 70–71.
3. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Секрет Васі Кицина. Енелолік, Уфа і Жакхоб’як / Всеволод Нестайко; Мал. В. Харченка. – Х. : ВД “Школа”, 2010. – 128 с.

Бабійчук Т.В.,

кандидат педагогічних наук,
Бердичівський педагогічний коледж

САТИРИЧНИЙ ЖАНР У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ЖИТОМИРЩИНА (ПОЕМА «БЛАЗЕНІЯ» ВАСИЛЯ ДАЦЮКА)

У творчому доробку талановитого письменника Василя Дацюка майже півсотня казок для дітей, публіцистичні статті, нариси, новели, сонети, мініатюри, поеми, фейлетони, гуморески, афоризми. **Предметом** нашої розмови є сатирична поема «Блазенія» (2003). Цей твір з успіхом читався по обласному радіо, збираючи вдячну слухацьку аудиторію, уривки з нього друкувалися в альманасі «Весела Січ». На жаль, «Блазенія» не привернула увагу дослідників, хоча схвальні відгуки отримала від Є. Дударя, Є. Концевича, М. Пасічника, М. Сидоржевського. Як справді вартісне і правдиве художнє полотно, поема і сьогодні **актуальна** – і не тільки тому, що, власне, майже нічого не змінилося в житті нашого суспільства; цей твір багатий на колоритні образи, на дивовижно мудрі думки, а ще написаний соковитою, розкішною мовою. Читач дістає задоволення від спілкування з автором, який за словом у кишеню не полізе, автором, у якого почуття комічного – в генах від народження.

Тлумачний словник пояснює слово «блазень» зокрема як нерозумну людину, а ще – як людину, що грає роль дурника. Отож Блазенія – це країна дурнів (читач хай сам вирішує – дурнів

від природи чи дурнів за бажанням). Уже перші рядки однойменної поеми насторожують, адже *«кущ калини в лузі всох – / той, піднять якого брались / і на світ увесь горлалі: / “Гей, гей, розвеселимо!” / Кукіль уродив і мох / і на славі, й на звитязі...»*, минула слава і велич перетворилися на *«смітник гонору й ілюзій / і розтоптаних надій»*, а людей нема, бо скрізь *«мертвяки, мутанти, блазні»*. У чому причина духовного виродження країни? Автор веде читачів у *«свинятник»*, посередині якого висить величезнеє корито, що з нього якомога більше *«хляоба жирного халнути»* намагається *«свинячча немите»*. Між *«чавками з відригом»*, саркастично зауважує автор, *«свинюки»* говорили про народ, навіть *«могли / лаха розірвуть на грудях, / розридатися на людях / та наплакати слоїк сліз, / а як треба – цілий віз / навалити обіцянок»*. У Блазенії до сьогодні шанується мертвий маніяк, довкола якого співають, вимахуючи знаменами кольору *«людської муки»*, гурти колишніх однопартійців. Мірилом щастя тут – *«гарна буда і ридван»*, а на світ дивляться через рожеве скло. Тут цінуються люди підприємливі, як, наприклад, колишній *«афганець»* Фітя, який колись спродував не тільки усе з армійських продскладів *«бідним дехканам»*, але й *«калаші»*, і набої до них *«за символяк»*, щоб потім муджахеди *«без найменшої мороки»* винищували наших хлопців. Отакі Фіті в Блазенії не злочинці, а депутати і навіть кандидати в президенти. Між іншим, у Блазенії дуже просто стати святим – треба лише приготувати відповідний хабар. У країні діє закон: *«не вкрадеш – не проживеш»*, однак *«мудра будеш ти людина, / як украв – лише частину / можеш залишити собі... / решту передай нагору»*. Цікава позиція і *«чесних»* ЗМІ: *«А з екрана голубого / і старого, і малого / владний злодій третій, битий / вчив, що треба чесно жити – / ближнього дурити гріх. / У блазенців сльози й сміх / вся ця мова викликала. / Ще й патякав, ніби сало, / харч для нації знадливий, / їсти й нюхати шкідливо, / що там вже казати про шинку!»* А де ж народ? А що ж народ? На вільному ринку, де *«плакав, лаявся, скреготає, / помирав і матюкався, / прозрівав і зарікався, / знову вірив, помилявся, / цупив, клянчив, заробляв, / одним словом – виживав. / Все на ринку купувалось, / часто бартеризувалось, / щось продати волів усяк»*. І продавалися брат і побратим, істини, ідеї, душі, політики, інтим – усе мало ціну. Серед продавців, і це особливо страшно, – *«спорту діячі, культури, / доктори і професура»*, тобто еліта нації. Митці продають *«твори»*, написані на замовлення юрби, естетично нерозвиненої, невибагливої і примітивної – так, художник продає *«голе сідало жіноче»* і пишається, що натурницею була *«шльора»* самого завринку. Поети не лише *«хореш медовушним»* натхненно оспівували *«конюшню»*, але й *«за гранчак чужого квасу / фіолетовим Пегасом / гній возили з-під бандюг»*. Отож Блазенія – це базар-країна зі своїми законами... Люди навперебій змінювали імена і прізвища, щоб ніщо не нагадувало про українство; особливо радо *«лізли у північну кров»* і *«штотікакали»*. І кожен українець *«будувався скраю», «всяк тремтів за власну шкуру»*. Правда, був *«манюсінський відсоток»* тих, які клялися у любові і до мови, і до неньки, проклинали *«Рим зажерливий, північний»* і водночас люто ненавиділи один одного. Як гірко, що навіть національно свідомі люди не вміють чи й не хочуть об'єднатися. Для того, щоб народ мовчав, ті, хто коло корита, дотримуються правила: *«щоб спокійно вдома спати, / щоб за долю не боятись, / шмат гнилої ковбасяти / треба смердам підкидати / час від часу у корито – / буде шито, буде криго»*. Якщо ж хтось колись всього лиш на словах засумнівається в правильності життя в Блазенії, то його всім миром, *«гуртом-юрбою / пикою у землю пхали / й недовірка навертали / язикатого не в міру / в лоно праведної віри»*. Поема не дає відповіді на питання, чому ми, нащадки славних волелюбних пращурів, сьогодні живемо в Блазенії, однак читачів до такої відповіді, безперечно, спонукає. В. Дацюк, пропонуючи читачеві гірку, навіть жорстоку нищівну сатиру, уміло користується такими її засобами, як бурлескна лексика, просторіччя, емоційно забарвлені авторські неологізми, синоніми, гіперболи та метафори, контрастні порівняння, градація, рефрен. Треба мати неабияку громадянську мужність, сміливість, щоб так констатувати руйнівні процеси в Україні, зробити діагностику суспільства з усіма його інститутами. В. Дацюк добре розуміє силу власної сатири, її основну функцію – виховну – готувати тих, хто не побоїться вимітати нечисть з рідної землі.

Як бачимо, Житомирщина має своїх сучасних оригінальних сатириків. У подальшому, по-перше, доцільно проаналізувати гумористичні афоризми Василя Дацюка, що їх Петро Ребро назвав дацизмами, а також поему «Пекліада»; по-друге, предметом спостережень варто зробити гумористичні та сатиричні твори Михайла Пасічника.

Богданець С. В.,

магістрантка,

Інститут філології КНУ ім. Т. Шевченка

ХАРЧОВІ ОБРАЗИ ЯК ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО)

У період Бароко харчові образи в літературі зазнають помітної трансформації порівняно із традицією Середньовіччя та Ренесансу. Виразною стає тенденція натуралістичного зображення страв, їх окремих характеристик та процесів, пов'язаних із споживанням їжі. На зміну символічному значенню окремих продуктів (вино, хліб, сир, мед тощо), які покликані унаочнювати абстрактні ідеї, приходить обширна семантизація їжі як частини людської тілесності. Харчові образи стають більш яскравими та деталізованими, через це все частіше натрапляємо на описи конкретних страв, ніж на згадки про умовні харчові продукти. Оскільки зображення сфери тілесного у бароковій літературі асоціювалися із низьким стилем, харчові образи також набувають зниженої конотації. Тіло, що їсть, а отже активно проявляє свою тілесність, випадає з інтелектуального дискурсу, перебуває у карнавальному стані (концепція М. Бахтіна), а отже є смішним. Саме тому харчові образи у літературі часто використовуються для творення комічного. На противагу інтелектуальній та духовній літературі високого Бароко, низьке вдається до цілком натуралістичних (іноді гротескних) зображень харчових практик, що є свідомим порушенням табу на зображення тілесності з метою передати несерйозність та низькість зображуваного, висміяти його. Про комічні властивості харчових образів у літературі Бароко побіжно йшлося в розвідках Г. Нудьги [5], Л. Махновця [3], Г. Ноги [4]. Дане дослідження пропонує детальніше зупинитися на зв'язку гумористичного та гастрономічного в літературі (і культурі загалом), дослідити типологію харчових образів, їх комічний потенціал, семантичне наповнення та особливості функціонування у тексті.

З антропологічної точки зору їжа (як процес) та сміх мають багато спільного. Для обох ключовим є рот як місце зіткнення внутрішнього середовища людини та світу навколо (їжа – впускання, сміх – випускання) та активність і відкритість тіла під час обох цих процесів (відкритий рот під час споживання їжі і під час реготу є демонструванням нутра людини, неприхована фізіологічність є проявом тілесного низу). Тобто і сміх, і споживання їжі є процесами неестетичними, низькими. Щодо харчових образів, то не всі вони здатні творити комічний ефект. Можна чітко розмежувати дві тенденції зображення їжі, які умовно позначимо як трапеза та бенкет. У першому випадку їжа поставатиме як щось вже приготоване, ціле, статичне, призначене для помірного споживання (харчування монахів у «Києво-печерському патерику»), у другому випадку їжа поставатиме як така, що готується або споживається, нецілісна та надмірна (описи страв у Івана Вишенського). Тобто маємо протиставлення їжі як автономного продукту, зображення якого уникає тілесних подробиць (така їжа не має стану надкушеного чи недоїденого), та їжі, що тісно пов'язана із фізіологічними процесами, а отже фігурує як їжа що їсться чи перетравлюється, або є надлишковою. Саме такі харчові образи мають комічне звучання в літературі.

Першим, хто по справжньому натуралізував харчові практики в літературі, був Іван Вишенський, який хоч всіляко і відкидав тілесність, проте тим самим надзвичайно детально її змалював. У своїх сатиричних творах, що багато мають спільного із бароковою поетикою, автор